

тя». Це асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів (як у грі «Хрестики-нулики»). Дев'ять зображень розташовані в ньому так, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним, а центральний об'єднує за смыслом відразу декілька. Зв'язок може бути як зовнішній, асоціативний, так і змістовий, смисловий (сенсовий). Це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення. Кроссенс треба читати зліва направо і зверху вниз.

До слова «кроссенс» можна дібрати цілий ряд відповідників: *коло обігу смислів, сенсове коло, коло смислів, смислове коло, значеннєве коло*. І дидактам варто поміркувати про можливість заміни цієї назви з-поміж прийомів роботи на уроках.

Щодо правопису. Слово, як зауважено вище, складне, а на стикові твірних частин відбувається подвоєння за аналогією до: *військкомат, міськком*.

Отже, пишемо *кроссенс*.

Світлана Бибиц

МЕРЕЖНИЙ ЧИ МЕРЕЖЕВИЙ?

Мовець-нефахівець у певній галузі знання завжди радіє розмаїттю засобів ословлення думки, бо воно забезпечує можливість нюансування мислення, уточнення або поглиблення змісту позначення. У мові фахівців така варіантність позначень небажана. Спеціальне поняття повинно мати позначення з однією кодифікованою формою, яке і становить термін. Це стосується не лише слів з предметною або опредметненою семантикою – іменників, ширше, субстантивів, тобто слів інших частин мови у функції іменника, а й їхніх означень – прикметників чи дієприкметників у терміносполуках.

Формування нових терміносистем неминуче спричинює появу нових варіантів термінів, а отже, й ставить перед мовознавцями завдання обґрунтувати критерії вибору з них оптимального з погляду відповідності змісту позначуваного поняття та чинним мовним нормам. Бачимо це нині на прикладі термінів інформатики та обчислювальної техніки з прикметниками *мережний* і *мережевий*. Словники до 1991 р., зокрема академіч-

ний тлумачний «Словник української мови» в 11 томах (1970–1980), їх не зареєстрували ні у фаховому, ні в загальному лексиконі. Їхнє виникнення зумовлене саме появою нового типу мереж – комп’ютерних – і формуванням нової галузі знання – інформатики.

Як відомо, у загальному лексиконі прикметники із суфіксами **-н(ий/ій)** і **-ов-/-ев-/-єв(ий)** в поєднанні з іменниковими основами у відносному значенні становлять синоніми, пор.: *місячний* і *місяцевий*, *зимовий* і *зимній*. Однак і в неспеціальному слововжитку мовці намагаються розвести такі дублети семантично або стилістично. Наприклад, календар мовці означають як *місяцевий*, тобто стосовний Місяця, а термін перебування у відпустці – як *місячний*, тобто стосовний місяця, відтинку часу. Прикметники ж *зимовий* і *зимній* тотожні за своїм значенням, проте різняться стилістичними характеристиками: перший нормативні словники визначають як стилістично нейтральний, а другий – як розмовний варіант такого означення поняття.

Фахова мова здебільшого обирає один із прикметників-дублетів і рідко зберігає пари абсолютних синонімів на зразок *антрацитний* – *антрацитовий* «стосовний антрациту». До уваги мовці беруть не лише міркування точності передавання ознаки за відношенням до об’єкта, названого твірною основою, а й можливі формальні обмеження на поєднання твірної основи та суфіксів, наприклад, скупчення приголосних на стику основи і суфікса (*баржевий*, а не **баржний*). Однак якщо таких обмежень немає, можливі обидва синоніми – *рогожний* і *рогожевий*.

Пара прикметників *мережний* – *мережевий* належить до тих дериватів, які унаслідок тотожності значення «стосовний мережі» і відсутності будь-яких формальних обмежень на поєднання твірної основи та суфіксів. Однаково припустимі з погляду чинної норми словотворення сполуки *мережна пошта* і *мережева пошта*, *мережний магазин* і *мережевий магазин*, *мережна реклама* і *мережева реклама*. Усі намагання закріпити ці прикметники за різними терміносистемами чи сферами вживання є штучними і виявляють суб’єктивні мовні смаки різних фахівців. Успішним розв’язком проблеми варіантності цих

означень може бути лише вибір і кодифікація одного з них. Таку спробу вже зробили укладачі «Англо-українського тлумачного словника з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування» Е.М. Пройдаков і Л.А. Теплицький (Київ: Видавничий дім «СофтПрес», 2006. 2 вид.). До англійських термінів зі словом *network* «мережа» вони запропонували українські відповідники лише з прикметником *мережний*, пор.: *network news* – мережні новини, *network operating system* – мережна операційна система, *network printer* – мережний принтер тощо. До пропозиції фахівців з комп'ютерних мереж варто дослухатися.

Євгенія Карпіловська

РІЧНИЦЯ, РОКОВИНИ

Пішов другий рік... повномасштабного вторгнення російської армії на нашу територію. Світ спостерігав, що відбуватиметься... Для когось ця ніч, з 23 на 24 лютого 2023 року, пройшла спокійніше, для когось так само тривожно... І це цілком об'єктивні оцінки, оскільки наші ЗМІ це узагальнюють так: «Синдром річниці – це переживання думок, емоцій та спогадів, які виникають напередодні дати, пов'язаної з травматичною подією» (ТСН, 24.02.2023).

Поміркуймо: коли йдеться про відлік років у зв'язку з трагічними подіями, яким словом на позначення «календарної дати, коли закінчується рік від початку якої-небудь події», доречніше скористатися?

«Словник української мови» в 11 томах подає обидва слова «річниця» і «роковина» з ідентичним тлумаченням, щоправда без взаємовідсильних ремарок. У слова «роковини» давніша традиція вживання в українській мові. Воно зафіксоване у творах Івана Франка (назва поезії 1898 року «Великі роковини»), Лесі Українки та інших: «Сьогодні дістав листа од Лисенка. Прохає прислати йому щось до збірника, який має вийти в 100-літні роковини нашої новітньої літератури» (Михайло Коцюбинський).

За «Словником церковно-обрядової термінології» (Н.В. Пуряєва), слово «роковини» є терміном, позначає: 1. Заупокійне